

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ 20-30-Х РОКІВ XX СТ. В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах соціально-економічних перетворень у сучасному українському суспільстві суттєво змінюється демографічна ситуація, людські цінності та духовні ідеали. Це приводить до загострення соціально-педагогічних проблем з питань статевого виховання та культури міжстатевих стосунків

Проблеми статевого виховання підростаючого покоління постійно викликали і викликають інтерес у суспільстві, оскільки кожна людина має досвід статевих стосунків. Сьогодні в Україні, як і в цілому у світі, спостерігаємо кризовий період у вирішенні проблем статевого виховання. Особливо яскраво це фіксується та відбивається у молодіжному середовищі, про що свідчить багато фактів: підліткова вагітність та аборти, позашлюбна народжуваність, поширення венеричних захворювань, злочини сексуального характеру та ін., що негативно позначаються на генфонді нації. Правильне та своєчасне виховання хлопчиків і дівчат позитивно впливає на формування гармонійної особистості та на подальшу взаємодію чоловіків і жінок у суспільстві.

Для ефективного розв'язання сучасних проблем статевого виховання актуальним є звернення до історико-педагогічної спадщини нашої держави.

Історія свідчить про особливість статевого виховання в Україні 20-30-х років минулого століття. Цей період характеризується різноплановістю наукових досліджень, концепцій та теоретичних підходів до питань статевого виховання як педагогів, так і громадських діячів. Учені підкреслювали важливу роль школи у статевому вихованні, розробляли форми і методи виховної роботи з молоддю, визначали вік початку статевої освіти та ін.

О.Сухомлинська характеризує даний період як "...створення національної школи в контексті прищеплення національних цінностей разом з класовими цінностями та комуністичною ідеологією" [11: 11]. Саме в ці часи відбулися значні зміни суспільно-політичного, економічного, соціального та культурологічного характеру; стрімкими темпами "відбувалося реформування системи освіти, зароджувалась нова радянська педагогічна наука зі своїми теоретико-методологічними підходами" [4: 40].

Заборона владою педологічної науки (1936 р.) на кілька десятиліть зупинила розробку проблем статевого виховання дітей та молоді. У подальших дослідженнях пропагувалася ідея сублимації статевої енергії у творчу активність та заняття фізичною культурою.

Протягом тривалого часу радянська педагогіка не враховувала особливості психосексуального розвитку дитини, а виховна робота у цьому напрямку зводилася до надання елементарних гігієнічних знань.

Сьогодні у зв'язку з реформуванням освіти виникла потреба розробки нового підходу до вирішення проблем статевого виховання, удосконалення існуючих педагогічних технологій з метою підвищення ефективності навчально-виховного процесу сучасної школи.

Зростання інтересу до питань статевої проблематики викликало до життя появу нових теоретичних та практичних розробок. Дана проблема сьогодні стає темою наукових досліджень та навчальних курсів.

У вітчизняній педагогіці аспектам статевого виховання присвячені праці Г.Бреслава, Д.Ісаєва, В.Кагана, В.Кравця, А.Хрипкової та ін.

З усього вищесказаного перед нами постає необхідність дослідження особливостей статевого виховання молоді в Україні 20-30-х років XX ст. на основі аналізу історико-педагогічної літератури, праць громадських та освітніх діячів, яка викликана до життя

зростанням суперечностей у суспільстві навколо питань статевого виховання. Що і становить мету даної публікації.

На противагу психоаналітичній концепції Фрейда, яка мала значний вплив на проблеми статі початку ХХ ст., представники радянської влади і науки (О.Коллонтай, Н.Крупська, А.Залкінд, Б.Раскін та ін.) дотримуються ідеї соціального домінування у статевому вихованні.

О.Коллонтай у своїх публіцистичних виступах значну увагу приділила визначенню моральних норм статевого виховання. Поряд з біологічним вона закликала визнати і соціальний фактор кохання. Тому завдання радянської ідеології вбачала у трансформації статевого почуття на почуття товариської солідарності між статями. При цьому сексуальні потреби особистості мають повністю підпорядковуватися потребам колективу [6].

Позитивний фактор впливу на статевий інстинкт Н.Крупська вбачала в обов'язковому спільному навчанні хлопців та дівчат, яке було введено 1918 року постановою Наркомпросу. На думку дослідниці, роздільне навчання та виховання штучно створювало відчуження між статями. Соціальну основу формування моральних міжстатевих стосунків Н.Крупська бачила у встановленні рівноправ'я між чоловіками та жінками.

Значне місце у розробці теоретичних основ статевого виховання дітей та молоді у 20-30-х рр. посідають праці А.Залкінда (“Основні питання педології” 1926, “Піонерський рух” 1926, “Статеве виховання” 1928, “Статеве виховання юних піонерів” 1929).

А.Залкінд вважав необхідним проводити статеву просвіту молоді у процесі вивчення природи і суспільства для стійкого засвоєння знань статевої сфери в єдиному процесі навчання. Проводити статеве виховання молоді дослідник рекомендував педагогам, що пройшли спеціальну підготовку.

На основі власних досліджень, А.Залкінд сформулював наступні принципи у статевому вихованні:

1. Статеве виховання не може проходити відірвано від загальної навчально-виховної роботи;
2. Елементи статевого виховання, тою чи іншою мірою, мають входити в усі напрями педагогічного процесу;
3. Статевий фактор має враховуватися у будь-якому віці [5: 50].

Свої погляди на проблему статевого виховання Л.Раскін висвітлив у книзі “Проблема хлопчиків та дівчаток у вихованні” (1929 р.), в якій вчений зосередив увагу на спільному вихованні з метою створення “нової людини, яка бачила б у жінці товариша по класу...” [8: 7]. Автор зауважив на відсутності методики спільного виховання хлопців та дівчат і запропонував власну розробку її основних напрямів:

1. Пропаганда ідеї спільного виховання серед населення;
2. Ознайомлення з соціально-побутовими умовами життя кожної дитини;
3. Перехід усього шкільного життя до активних форм і методів роботи;
4. Організація спільних ігор;
5. Спільна діяльність хлопчиків та дівчаток у дитячому садку та школі;
6. Широке включення дівчат у ланки учнівського самоврядування;
7. Позитивне ставлення до дружби між хлопчиками та дівчатками;
8. Проведення статевого виховання у дитячому садку та школі;
9. Використання літератури та суспільствознавства для пропаганди спільного виховання;
10. Перетворення Дня 8-го Березня на яскраве свято в житті дитсадка та школи;
11. Робота школи у цьому напрямі має проводитися за єдиним планом, що охоплює діяльність педагогічного колективу, комсомольських та піонерських організацій, органів шкільного самоврядування, радянського суспільства [8: 45].

До подальшої розробки положень спільного навчання та виховання Л.Раскін повертається у книзі “Виховні завдання школи”, яка вийшла 1930 р. у співавторстві з Ф.Корольовим. Посилену увагу до процесу спільного виховання вчені пояснили зростанням

ролі жінки у соціалістичному виробництві та суспільстві. Разом із проблемою спільного виховання хлопчиків та дівчат автори розглянули питання політехнічного, інтернаціонального, антирелігійного виховання, виховання колективізму та ін.

Теоретичну розробку проблем статевого виховання у 20-30-х рр. значною мірою поповнили дослідження педологів (І.Сімонова, І.Арямова, Б.Райкова, Д.Азбукіна та ін.).

У 1920 році виходить робота І.Сімонова “Школа і статеве питання”, в якій автор обґрунтовує необхідність реалізації завдань статевого виховання у школі. Вчений аргументує свою думку тим, що дитина навчається у школі в тому віці, коли починає формуватися статеве почуття. Саме це, на думку дослідника, зобов’язує школу брати участь у статевому вихованні молоді. І.Сімонов відзначає ускладнення методів та прийомів виховання, що вимагає відповідної підготовки кадрів. Тому проводити статеве виховання школярів мають не батьки, а кваліфіковані педагоги [10: 10].

У свою чергу І.Арямов на сторінках журналу “На шляху до нової школи” наголосив, що проблема статевого виховання дітей є найскладнішою з тих, з якими часто стикається педагог-практик. Автор пояснив це відсутністю достатнього наукового обґрунтування у підходах до статевого виховання та запропонував власні шляхи розв’язання даної проблеми:

1. Правильна статева просвіта в залежності від вікових та психологічних особливостей дитини;
2. Визнання шкідливим для організму раннього початку статевого життя;
3. Спільне виховання хлопчиків та дівчаток з дошкільного віку;
4. Відволікання дитячої уваги від літератури сексуального характеру;
5. Використання статевої енергії в інших цілях (сублімація);
6. Дотримання норм і правил інтимної гігієни [2: 46].

Проблеми статевого виховання знайшли відображення у науковій діяльності професора Ленінградського педагогічного інституту Б.Райкова, який у книзі “Статєва просвіта у школі” (1927 р.) підкреслив важливу роль школи у підготовці дитини до життя та повну неприпустимість штучного виховання. Дослідник наголосив на тому, що школа не має права ігнорувати статеві питання у вихованні підростаючого покоління, оскільки статевий фактор відіграє у житті людини колосальну роль [7: 9].

Професор Д.Азбукін вважав, що статеве виховання разом із статевою просвітою мають ввести сексуальність у межі біологічної потреби. У своїй праці “Статеве виховання та просвіта дітей і підлітків у школі” (1928 р.) науковець говорить про необхідність статевого виховання і недостатню ефективність окремої статевої просвіти.

Носієм статевого виховання, на думку вченого, мав стати педагог. Учений зауважив, що процес статевого виховання має бути тісно пов’язаний зі всією виховною системою, а не лише із вихованням у школі. До сприятливих умов такого виховання у радянській дійсності Д.Азбукін відніс:

- спільне виховання;
- безрелігійність;
- педологічна диспансеризація (педологічні кабінети, профілактичні амбулаторії, школи-лікарні) [1: 9].

Теоретичні розробки вітчизняних науковців з проблем статевого виховання багато в чому співпадали з перекладеними працями західних учених, переважно німецьких. Проте їх зміст зводився до ствердження необхідності статевого виховання та надання майже енциклопедичних відомостей. Так, Отто Рюле у виступі “Пояснення статевої відносин дітям” на зборах робітників висловив думку про необхідність статевого виховання, і чим раніше, тим краще. Воно має проходити у формі простих відповідей, правдиво, але без зайвих слів. Педагоги та батьки мають діяти спільно, складати одну команду [9].

У передмові до перекладеної з німецької мови “Сексуальної педагогіки” (автор – О. Бляшко, 1926 р.) наголос робиться на те, що статеве виховання має неабияке значення в СРСР у перехідну епоху нового будівництва, особливо для молоді, статеве життя якої потребує просвіти, керівництва, організації з боку компетентних осіб [3: 3–4]. У книзі

висвітлено широке коло питань від біології і психофізіології статі, до педагогічних засобів школи та сім'ї у сексуальному вихованні.

Таким чином, аналіз теоретичних положень вітчизняних учених з проблеми статевого виховання у 20-30-х рр. ХХ ст. свідчить, що найбільшої розробки набули наступні: обґрунтування необхідності реалізації статевого виховання у школі в єдиному навчально-виховному процесі; розробка принципів та методів статевого виховання учнівської молоді; визнання ефективності спільного навчання та виховання; потреба у спеціальній підготовці педагогічних кадрів.

Можливо, використання теоретичних надбань вітчизняних науковців 20-30-х років минулого століття у сфері статевого виховання сьогодні допоможе вирішити низку педагогічних завдань. Реалізація цих положень у практиці роботи сучасної школи може бути предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азбукин Д.И. Половое воспитание и просвещение детей и подростков в школе. – М., 1928. – 40 с.
2. Арямов И.А. Половой вопрос в естественно-историческом освещении // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 40–46.
3. Бляшко А. и др. Сексуальная педагогика // Пер. с нем. Е.Г.Лопатиной, под ред. В.Е. Смирнова. – М., 1926. – 232 с.
4. Гупан Н. Розвиток вітчизняної історії педагогіки у 1917–1920-х роках (історіографічний аналіз) // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 37–40.
5. Залкин А. Половой вопрос с коммунистической точки зрения // На путях к новой школе. – 1924. – № 6. – С. 47–57.
6. Коллонтай А. Дорогу крылатому Эросу! // Молодая гвардия. – 1923. – № 3. – С. 111–124.
7. Райков Б.Е. Половое просвещение в школе. – Л., 1927. – 78 с.
8. Раскин Л.Е. Проблема мальчиков и девочек в воспитании. – М., 1929. – 113 с.
9. Рюле Отто. Объяснение половых отношений детям: Речь социалиста на собрании рабочих и работниц / Пер. с нем.: Зап. обл. Управление “Гомельский рабочий”. – 1925. – 24 с.
10. Симонов И.С. Школа и половой вопрос. – Петроград, 1920. – 52 с.
11. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

УДК 37. 014 (477)

Медвідь Л.А.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Розбудова могутньої, незалежної держави потребує підготовки висококваліфікованих фахівців з економіки. На часі постало питання удосконалити існуючу систему економічної освіти. Важливим аспектом його розв'язання має стати переосмислення і узагальнення уже існуючого досвіду з економічної освіти, і зокрема за доби Української народної Республіки (УНР).

У педагогічній літературі історичний аспект економічної освіти представлений в роботах безпосередніх учасників становлення економічної освіти ще в Російській імперії Л.Володкевич, П.Іскри, П.Мясоєдова, О.Острогорського, М.Захарченко, де висвітлюється історія виникнення окремих навчальних економічних закладів, які з'явилися наприкінці ХІХ століття. Про освітню дільність УНР залишили свої спогади Д.Дорошенко, Г.Коваленко, С.Русова, О.Тулуб, Є.Чикаленко, М.Шкільник. Окремі питання освітньої політики УНР розглядалась в роботах Б.Андрусишина, Г.Васьковича, Н.Григоріва, Н.Дем'яненко, В.Майбороди, А.Сірополка, О.Ступарика, О.Субтельного, О.Сухомлинської та інших. Заслужують на увагу дослідження певних періодів діяльності УНР. Серед них дисертаційне